

Carnaval, Baía e autres moments d'festa

Lhi Carnavals alpins remontan al Medio Evo, coma occasions per bolversar las costumas e las posicions socialas, e per celebrar lo cicle des estagions. Ant'aquel temp d'aquesti moments d'festa eren encharjaas las Companhias d'la Joventut e di Fòls o las Abadias, congregacions d'òmes qu'avien lo còmptit d'organizar las festas, *corvéés* d'trabalhs utils e foncions militaras per defendre la comunitat. La paròla, en occitan *Badia*, *Baio* o *Baía*, venia dal sistema religiós des abadias, dubèrtas mec a lhi òmes, passant puèi a indicar la festa e siu cortèu de personatgs. Festa pagana d'uvern richa d'simbols liats al renaisser e a la fertilitat, butava ensempl istòria, legenda e tradicion navisant la fòrabanda de lhi invasors sarrasins o eretics da las valadas. Totas las comunas e las fraccions avien lor Companhia qu'organizava sa festa d'uvern, que durava divers jorns, en las setmanas drants de la Quaresma: a Celas la diamenja del **Carnaval** lhi joves se vestien formant decò las coblas de lhi espós e di vielhs, e passaven per las casas per demandar uòus o ofèrtas da minjar, adobrats per pariar un disnar.

Ental temp, quaque *Baía* a perdut sa simbologia pus profana, gardant la foncion d'proteger la comunitat e l'estatua del sant patròn: es lo cas d'aquelas de Celas e Chanuelhas en val Maira. La **Baía del Chastelar**, ruua d'Celas, se fai la darrièra diamenja d'la Madalena en onor d'Sant'Ana: son còrp de dètz òmes armats d'alabardas recòrda las batalhas entre protestants e catòlics a la fin del XVI secol. Sie drant qu'après la messa la companhia fai tres virs a l'entorn d'la chapèla; l'après merenda se fai la procession e la *Baía* cudís la statua d'la Santa. A la fin se fai lo chambi d'l'*Abat*, cernut per ancianitat d'inscripcion al sodalici: l'*Abat* en charja pòrta una feluca nièra, que lo sendic lhi gava e buta s'la testa d'l'*Abat nòu*, e aquel que sòrt pilha una feluca da la pluma blòia. Puèi lhi dui s'eschambien las bandièras. Lo descors d'l'*Abat* se fai en las parlaa d'Celas, e parla d'l'empenh d'la *Baía* contra lhi Ugonòts: decò lhi tres virs rapresenterien lo servici d'gardia contra lhi eretics. Per culhir sòuds per la festa, se fasia un *enchant* d'un chapèl da òme e d'una *cuefa*, vel que las fremas portaven en glèisa.

Lo mercre sant, dich *escuròt*, salhien lhi *manhins*, artisans qu'avien sempre lo morre nièr per lo fum que surtia dal fornèl per fondre l'estanh per arranjar las aisinas. Eren de joves que per tota la nuech passaven per las casas a demandar d'ufèrtas, sovent uòus e vin. Vestits abo de mantèls nièrs e lo morre enmanhinat, viraven abo vielhas raminas e natas rumataas per enmanhinar lhi morres, sustot a las filhas: aquesta tradicion es enca' viva en quaque país d'la valada.

A metat d'la **Quaresma** en quaque país lhi abitants se donaven de bilhetins abo de messatges de vots per resistre a la lentura, abo lo dessenh d'una *rèssea*. A Celas era dessenhaa o pendua s'l'uis d'la casa des filhas.

La **chabra** fai part di rituals per rire del XIV-XV secol sustot en l'Europa centrala e en Anglaterra: dichs decò *charivari*, dal grec *charibarios*, alordiment provocat da la choca,

o *charibari*, musics que fasien chadèl ai festins. Era una costuma per controlar las relacions matrimoniales: lhi joves des Abadias fasien de barriers per ralentar lo chamin de lhi espós vers l'autar, pus gròssas per las esposas que laissaven lo país per se meirar ent'aquel de l'òme, coma expression de desaprovacion sociala per una accion que menaçava l'equilibri demografic. Se soneven decò las clocas per de jorns, e se “donava” una chabra aguindaa abo de ribans, flors e sonalhas: per far finir aquestas benevolas persecucions, lhi espós devien pagar un drech a l'Abadia. Lo Marqués de Saluces Francesco I ental 1533 avia decidut que devia valer l'1% del fardèl d'l'esposa. Una chabra era decò lo present que fasien lhi espós a la filha pus vielha da mariar e destinaa a istar a casa a s'ocupar di trabalhs, coma portar en pastura las chabras, còmptit drant reservat a las filhas pus joves. Pr'aquò se disia que, si una sòrre pus jove se mariava drant d'aquela pus vielha, avia chatat o minjat la chabra. Lo nom *chabra*, e l'adobrar una chabra per abrivar, serien una maniera d'adaptar lo nom grec *charivari*. S'abrivaven decò de vidòus que se mariaven un autre bòt: en *Capitula et Ordinamenta Vallimayrone* son reportats lhi Estatuts del 1533 d'l'Abaia d'la Joventut d'Lòtul, Celas e L'Arma, que permetien de portar sus un ase en public lo vidòu que pagava ren lo *jabramaritim*. Bela si lhi decrets sinodals de lhi evescos l'empachaven, las Abadias continuarèn a far la *chabra* fins al jorn d'encuei.

Textes de Rosella Pellerino tiraas da *Val Maira Ambiente, cultura e tradizioni di un'affascinante valle occitana*, +eventi ed., 2011